

Asia: VN/26964/2022

Lausuntopyyntö työryhmämietinnöstä: Avioliittoon pakottamisen rangaistavuuden selkeyttäminen

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Ihmisoikeusliitto kiittää mahdollisuudesta lausua avioliittoon pakottamisen rangaistavuuden selkiyttämistä käsittelevästä työryhmämietinnöstä.

Ihmisoikeusliitto seuraa kokonaisvaltaisesti Suomen ihmisoikeustilannetta ja vaikuttaa ihmisoikeuksien toteutumisen puolesta. Yksi työmme painopisteistä on sukupuolistuneen väkivallan torjuminen, ja siinä olemme keskittyneet niin kutsuttuun kunniaan liittyvään väkivaltaan, mukaan lukien pakkoavioliitot, tyttöjen sukuelinten silpominen (FGM) ja pakottava kontrolli.

Ihmisoikeusliitto oli mukana esitystä valmistelleessa työryhmässä ja pidämme esitystä pääosin hyvänä.

Työryhmämietinnön erityiset ansiot

Hallituksen esitys avioliittoon pakottamisen rangaistavuuden selkiyttämiseksi on tervetullut ja tärkeä uudistus. Ihmisoikeusliitto ja monet muut kunniaan liittyvän väkivallan parissa työskentelevät järjestöt ovat jo vuosia ajaneet avioliittoon pakottamisen kriminalisointia osana kunniaan liittyvää väkivaltaa kokeneiden oikeusturvan toteutumista. Suomella on kansainvälisistä ihmisoikeussopimuksista, erityisesti nk. Istanbulin sopimuksesta (Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta) nousevia velvoitteita säätää avioliittoon pakottaminen rangaistavaksi. Myös valmisteltavana oleva Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan torjumisesta velvoittaa jäsenmaat kriminalisoimaan avioliittoon pakottamisen.

Ihmisoikeusliitto on ajanut sitä, että avioliittoon pakottamista koskeva lainsäädäntö kattaisi juridisesti pätevien liittojen lisäksi niihin rinnastettavat liitot, kuten uskonnollisin tai kulttuurisin menoin solmitut liittoihin. Olemme pitäneet tärkeänä myös sitä, että rangaistavuus ulotettaisiin myös avioliitossa pysymiseen pakottamiseen. On ilahduttavaa, että lakiesitykseen on sisällytetty molemmat asiat ja näiltä osin lakiesitys täyttää ja jopa ylittää Istanbulin sopimuksen artikla 37:n veloitteen avioliittoon pakottamisen kriminalisoimisesta.

Mietinnön heikkoutena pakkoavioliiton sitominen ihmiskauppalainsäädäntöön

Suhtaudumme kuitenkin kriittisesti siihen, että avioliittoon pakottamisen rangaistavuus sidotaan esityksessä ihmiskauppalainsäädäntöön. Työryhmässä esitimme, että avioliittoon pakottaminen tulisi kriminalisoida omana rikosnimikkeenä.

Kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa sekä monien Euroopan maiden lainsäädännöissä pakkoavioliittoa tarkastellaan yleensä omana ilmiönään, ei ihmiskaupan osana. Ihmiskauppa ei myöskään sisälly Istanbulin sopimukseen, joka käsittelee nimenomaisesti naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja perheväkivaltaa. Sopimuksen toimeenpanoa valvova asiantuntijaryhmä GREVIO on todennut Suomelle antamissaan suosituksissa, ettei avioliittoon pakottamisessa sinänsä ole kyse ihmiskaupasta, vaikka ihmiskaupan tunnusmerkistö joissakin tapauksissa täyttyy. Tämä on myös Ihmisoikeusliiton näkemys ja olemme tuoneet tämän ristiriidan esiin sekä lakiesitystä valmistelleessa työryhmässä että aiemmissa lausunnoissamme.

Ihmisoikeusliiton näkemyksen mukaan avioliittoon pakottamisen kriminalisointi erillisellä säännöksellä vastaisi paremmin Istanbulin sopimuksen artiklan 37 veloitetta ja tunnustaisi pakkoavioliiton nimenomaisesti yhdeksi sukupuolistuneen väkivallan, eikä niinkään ihmiskaupan, muodoksi. Se varmistaisi rangaistavuuden myös niissä tapauksissa, joissa ihmiskaupan tunnusmerkistö ei välttämättä täyty. Tällaisia tapauksia saattavat olla erityisesti kunniaan liittyvän väkivallan kontekstissa solmitut pakkoavioliitot tai avioliitosta irtautumisen estäminen.

Pakottavan kontrollin kriminalisointi tarpeen

Lisäksi Ihmisoikeusliitto katsoo, että pakottavan kontrollin säätäminen rangaistavaksi omana rikosnimikkeenä vahvistaisi rikosvastuun toteutumista ja uhrien oikeusturvaa erityisesti edellä mainituissa pakkoavioliittotilanteissa. Pakottava kontrolli on keskeinen osa kunniaan liittyvää väkivaltaa. Vakavimmillaan uhri saattaa joutua jo lapsuudessa alkavan pitkäkestoisen pakottavan

kontrollin kohteeksi, minkä seurauksena hän menettää oman toimijuuden. Avioliittoon pakottamisen taustalla saattaa olla kyse tämäntyyppisestä prosessinomaisesta, mutta hyvin hienovaraisesta painostuksesta, jonka uhri tietää, että hänellä ei ole tosiasiallista mahdollisuutta kieltäytyä pakkoavioliitosta.

Ennaltaehkäisy, uhrien suojeleminen ja palvelut sekä viranomaisten kouluttaminen

Lainsäädäntö on tärkeää, mutta se ei yksin riitä. Lainsäädännön lisäksi on ensiarvoisen tärkeää, että avioliittoon pakottamisen torjumista vahvistetaan myös tiedottamalla riskiryhmiin kuuluvia ja muuttamalla heidän asenteitaan, auttamalla riskissä olevia sekä varmistamalla uhrien tuki ja suojeleminen Istanbulin sopimuksen velvoitteiden (esim. artikkelit 18-20) mukaisesti. Myös järjestöjen tarjoamien väkivaltapalvelujen resurssit tulee varmistaa.

On myös huomioitava, että pakkoavioliiton uhrien tukipalveluiden tulee olla saatavilla riippumatta siitä, kuuluuko henkilö ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän asiakkuuteen.

Avioliittoon pakottamisen selkeämmän rangaistavuuden myötä tulee panostaa myös eri alojen ammattilaisten ja viranomaisten koulutukseen (Istanbulin sopimuksen artikla 15), jotta he pystyisivät tunnistamaan erityisesti kunniaan liittyvää väkivaltaa kokevan riskin pakkoavioliittoon, ennaltaehkäisemään pakkoavioliitoja sekä auttamaan ja suojelemaan uhreja nykyistä paremmin.

Latvala Johanna
Ihmisoikeusliitto